

Історія театру в Кам'янці-Подільському до 30-х рр. ХХ століття

У статті розглядаються етапи становлення театру в Кам'янці-Подільському до 30-х років ХХ століття та визначається його роль у подальшому культурному житті області.

Ключові слова: театр, театральна труппа, артист, репертуар.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Наприкінці ХVІІІ ст. на Поділлі більшість правлячої державної, релігійної та господарської верхівки становила польська громада. Зрозуміло, що політика колонізації подільських земель, засилля польської культури, гальмувало розвиток української національної культури, але було в цих взаєминах чимало позитивного. Подоляни мали можливість пізнавати не лише польську, але й культивовану західноєвропейську культуру, музику, живопис, літературу, фольклор, що впроваджувався зусиллями польських діячів культури і мистецтва, які, в багатьох випадках, мали більше можливостей отримати гарну освіту, ніж українці. До того ж не вся польська інтелігенція сповідувала власну „вищість” і „обраність”. Наприклад, такі діячі літератури і мистецтва, що працювали і жили в Кам'янці, як Северин Гоцинський, Богдан Залеський, Мар'ян Гославський, Константин Пжездецький, Антон Коціпінський, Михайло Завадський та інші критично ставились до вишності та „правомірності” польського панування на Україні, натомість визнавали, високо оцінювали й пропагували фольклор та етнографію українського народу, його мову і культуру.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання про стан і розвиток польської культури на Поділлі, зокрема виникнення і трансформації театрального мистецтва в Кам'янець-Подільському, мало вивчене в науці та краєзнавстві. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли відображення в працях А. Веселовського [1], Р.Пилипчука [5], П.Денисовця [2], С.Чарнецького [7] та в працях істориків-краєзнавців М.Й.Ролле, М.Б.Петрова, які жили та працювали в Кам'янці.

Формування цілей статті... Таким чином, метою поданої статті є вивчення і деталізація маловідомих фактів історичних витоків театрального мистецтва на Поділлі та надання цим фактам хронологічної послідовності.

Виклад основного матеріалу... Дана тема дослідження на сьогодні мало відома науковцям й може слугувати підґрунтям до розуміння витоків виникнення театру на Поділлі, шляхів його трансформації з церковного дійства – містерії, – до вуличних вертепів, з них – до магнатських приватних театрів і, нарешті, до створення публічного театру у Кам'янці-Подільському.

Становлення театру на Поділлі відбувалось у тісному зв'язку з загальноєвропейським розвитком та під впливом української народної культури. Він складався з двох протилежних елементів: народних обрядів та ігор й духовної містерії. „Театралізовані елементи католицької церковної відправи, зокрема через домініканські костели, число яких збільшувалося на території Польщі у ХV – ХVІ ст., а отже, й на підпорядкованій цій державі українській території, проникають і до українського православного середовища у вигляді пасійних містерій, змістом яких було зображення страстей Христових. Драматичний елемент у сучасному розумінні цього поняття тут ще був дуже незначний. Майже водночас з пасійною містерією надійшов в Україну через Польщу відгомін іншої західноєвропейської містерії – різдвяної. Церковні міські братства, монастирі й школи мали бути захистом цього новітнього для тих часів мистецтва” [5, с.148]. Однак усі ці кастові види драматичного мистецтва мають важливе значення, оскільки суттєво вплинули на історію подільського театру. З часом містерія, що вийшла за межі храму, знайшла прихисток і в нижчих школах, коли прийняла вигляд духовної драми і скорилась по формі класичним зразкам. Проте в нижчих школах вона ще втримувала свою близькість до народного середовища, і часто в ній переважали світські, житейські елементи.

Після того, як духовні п'єси були усунені з церков, інтерлюдії отримують подальший розвиток і приводять до створення нового жанру – вертепу, який накопичує об'ємний комічний репертуар, підтриманий імпровізаціями, і стає народним улюбленцем. Коло тем і осіб, що висміюються, розширюється, і від церковної сфери переходить до військового побуту, шляхти, а іноді торкає персоналії заможної знаті. Насмішка перетворюється в політичну сатиру і виводить на сцену соціальну проблематику польської держави. А улюблені теми народної поезії – сцени зі світу казкового і богатирського життя, які викладалися в драматичній формі, часто замінюють комічні житейські оповідки.

На початку ХVІІІ ст. відбулась трансформація народного вертепу і при багатих панських маєтках Тульчина, Бара, Ізяслава, Миньківців, Меджибожа та Сатанова виникли перші приватні театри. Акторами-початківцями у цих закладах були і шляхтичі, і талановиті селяни, а спектаклі призначались для вузького кола глядачів, тому з часом виникла потреба у створенні публічного театру.

Так, 22 вересня 1798 р. шляхтич Антоній Змієвський добився в уряді дозволу на заснування публічного театру в Кам'янці-Подільському. Але Змієвський розорився і передав свої права артисту Северину Малиновському, і головному опікуну, заможному поміщику, відомому під псевдонімом „Стах з Заміхова”, поету Станіславу Старжинському. Перший публічний театр розташувався у будинку уніатської семінарії, який було збудовано за типовим проектом для навчальних закладів. З 1796 року приміщення використовувалось спочатку для зібрання подільського дворянства, а потім як театр, де в двоповерховій будівлі були розібрані внутрішні стіни і замість 10 приміщень облаштовано великий зал на висоту двох поверхів [4, с.342].

Кам'янецький театр мав в репертуарі п'єси і водевілі французьких авторів, які були в моді у тогочасної світської публіки. В газеті „Киевская старина” за 1906 р., були опубліковані тексти афіш, з яких відомо, що на сцені ставились п'єси Мольєра, зокрема „Дон Жуан”, опера „Нова Українка” невідомого автора [8, с.37], ставились спектаклі польських драматургів, в тому числі і Адама Міцкевича. Також знайдено відомості про те, що на сцені театру відбулись постановки опер „Жизнь за царя” М.Глінки та „Русалки” О.Даргомижського [6, с.136]. У цьому ж приміщенні відбувались танцювальні вечори, місцева публіка часто зустрічалась з видатними польськими літераторами, такими як Маурицій Гославський, Францішек Ковальський, Тимон Заборовський, Северин Малиновський, Адольф Янушкевич. Однак після 1831 р. театр занепадає. Поети і літератори, котрі були його душею, розсіялись по світу: Янушкевич хворів за Уралом, Ковальський мандрував, Малиновський боровся зі злиднями, Стражинський ставав все більш дивакуватішим, Гославський – доживав свої останні роки у Станіславській тюрмі. Знайшлося згадування про виконавській стан театру в цей період: „...е тут театр, але який! Коли дощ іде, то глядачі не можуть обійтись без парасолів. Вітер свище по тих кутках і разом із п'яними акторами та фальшиво граючим оркестром творять не зовсім приємну гармонію” [7, с.232].

Протягом XIX століття культурні потреби міста та й всієї Кам'янець-Подільської губернії певною мірою задовольнялися приїздом на територію краю польських театральних труп. На превеликий жаль, ніяких відомостей про їх репертуар не залишилось, але залишилась згадка про конфлікт між гастролюючою театральною трупю й ієрархом греко-католицької церкви у 1828 р., наслідком чого стало оголошення артистам, з церковної кафедри ксьондзом Замбержицьким, анафеми [2, с.37].

Новий етап розвитку театру настав після розгрому Кирило-Мефодіївського братства у 1847 р., коли під урядову заборону не потрапили українські театральні вистави. В другій половині XIX ст. „українські мандрівні театри ростуть в Україні, як гриби по дощі. Вже в 1890 році їх начисляють понад тридцять, причому кращими в ті часи вважались театри Кропивницького (під управою Садовського і Саксаганського), Сулова, Суходольського, Разсудова-Кулябки, Гайдамаки, Мирова-Бедюха, Мирославського і Глазуненка, Ярошенка, Мороза, Колесовського та ін.” [7, с.234].

Сплеск нової хвилі зацікавленості театром сталася в Кам'янці на початку XX ст., коли в 1906 році відбулись гастролі театральної трупи Миколи Садовського у приміщенні будинку, де був перший публічний театр. Мешканці міста насолоджувались грою досвідчених акторів – М.Заньковецької, О.Мар'яненка, О.Герцика, В.Верховинця, а також молодих акторів-початківців. У їх виконанні дивились „Мартина Борулю” і „Суету”; „Лісову квітку” і „За двома зайцями”; „Хазіяна” і „Наталку Полтавку”; „Наймичку” і „Не так сталося як жадалося”; „Бурлаку” і „Безталанну”. Публіка зустрічала гру шквалом оплесків, не бракувало і схвальних відгуків місцевої преси. А через 12 років, в лютому 1919 р., театр Садовського переїхав до Кам'янця-Подільського разом з правлячою верхівкою УНР [3].

Після того, як міське приміщення театру, що знаходилось в Старому місті, згоріло в 1918 р., театральна трупа перемістилась в Пушкінській народний дім (тепер будинок культури), де часто виступали з виставами професійні та аматорські театральні колективи. Так, 8 січня 1919 року в стінах театру відбулись концерти колядок Українського національного хору в обробках відомих українських композиторів – К.Стеценка, О.Кошиця, С.Козицького, Ф.Колесси. В 1919 р. під час перебування в місті уряду УНР до Кам'янця-Подільського переїхав український театр під керівництвом Й.Стадника, а згодом до міста переїхала відома театральна трупа на чолі з М.Садовським, якого міністерство преси та інформації УНР призначило уповноваженим для організації народних театрів і хорів, які мали творити культурницьку роботу для обслуговування військ на фронті і в тилу.

Влітку 1919 р. Пушкінський народний дім перетворився у справжній театр. Тут ставили свої вистави трупи М.Садовського та Й.Стадника, часто влаштовував свої концерти Український національний хор. Інколи трупи виступали в літньому театрі. Поряд із виставами та концертами в будинку відбувались важливі політичні, культурницькі та громадські зібрання, збори, з'їзди. Оскільки Пушкінський народний дім згуртував навколо себе кращі театральні сили України, було прийнято рішення про перейменування будинку в Шевченківський театр.

Саме 1919 р. став зоряним в історії Шевченківського театру, та на жаль, з листопада того ж року, коли Кам'янець на декілька місяців перейшов під владу радянської адміністрації, українське театральне життя в місті почало завмирати, українські вистави ставились все рідше, а глядачів на них приходило все менше. Адміністрація байдуже ставилась до потреб українських труп, актори місяцями не

отримували платні й опинились в жахливому матеріальному становищі. Врешті-решт весною 1920 р. професійні українські театральні трупи залишили місто. Остання вистава трупи М.Садовського відбулась 13 травня і після того в Шевченківському театрі деякий час спектаклі проводили місцеві аматорські колективи. В 20-і роки Шевченківський театр був місцем проведення масових політичних та агітаційних акцій, а театральне життя в ньому ледь жевріло. Час від часу в будинку проходили вистави місцевих українських та єврейських аматорських гуртків, однак популярністю у населення вони не користувались. Від культурницького сну місто збудив концерт кобзарів Української художньої капели в січні 1928 р. та хорової капели „Думка”, що здійснювала велике турне по містах України. А на початку 30-х рр. ХХ ст. театральне життя зовсім згасло.

Висновки... Таким чином, в статті розглянуто етапи театральної діяльності в місті Кам'янці-Подільському. В матеріалі виразно прослідковуються творчі сплески і падіння, причому можна віднайти певну закономірність, що після яскравого злету творчої активності настає падіння інтересу публіки, або складні історичні події, які заважають продуктивному театральному життю міста. Але, незважаючи на всі злети і падіння інтересу до театрального мистецтва, театр існуватиме і далі всупереч всім труднощам. Для цього є сприятливий ґрунт – в області існує ряд вищих навчальних закладів, де виховується майбутня інтелігенція.

Список використаних джерел та літератури:

1. Веселовский А. Старинный театр в Европе / А. Веселовский. – М., 1870. – 132 с.
2. Денисовець П. М. З історії театрального життя Поділля першої половини ХІХ ст. / П. М. Денисовець // VIII Подільська істор.-краєзн. конф. : тези доповідей: Секція істор. Дожовтневого періоду. – Кам'янець-Подільський, 1990. – С.36–38.
3. Назаренко Є. Театр Садовського на Поділлі / Є. Назаренко // Подільські вісті. – 1992. – 17 вересня.
4. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР [справочник-каталог] / Л. В. Лотоцкая, Э. А. Полторацкая, Г. Л. Пономарева. – К. : Будівельник. – 1986. – Т. 4. – 568 с.
5. Пилипчук Р. Я. Зародки театру: ігри та обряди, скоморохи, літургійне дійство / Р. Я. Пилипчук // Історія Української культури. – К. : Наук. думка, 1989. – Т.2. – 461 с.
6. Хроніка і біографія // Літер.-наук. вісник. – 1899. – Т.5. – 136 с.
7. Чарнецький С. Театр / С. Чарнецький // Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. – [4-те вид.]. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
8. Державний архів Хмельницької області. – Ф. Р-3432. – Оп.1. – Спр.3. – Арк.37.

Аннотація

Р.С.Рымарь

История театра в Каменец-Подольском в 30-е гг. XX века

В статье рассматриваются этапы становления театра в Каменец-Подольском в 30-ые годы XX века и определяется его роль в дальнейшем культурной жизни области.

Ключевые слова: театр, театральная труппа, артист, репертуар.

Summary

R.S.Rymar

History of Theater in Kam'yanets'-Podil's'kyi in 1930s

The stages of founding of the theater in Kam'yanets'-Podil's'kyi in 1930s are studied in the article. Its role in the further cultural life of the region is defined.

Key words: theatre, theater troupe, actor, repertoire.

Дата надходження статті:

„9” червня 2010 р.

УДК 371.134+378.14(045)

Г.І.САВІЦЬКА,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Проблема „професійного вигорання” в контексті підготовки майбутніх працівників освітніх закладів

В статті піднімається проблема виникнення синдрому „професійного вигорання” в педагогічних працівників. Виділено характерні особливості та причини виникнення даного стану та намічено засоби його профілактики в процесі навчально-виховної роботи зі студентами.

Ключові слова: синдром „професійного вигорання”, „емоційне вигорання”, профілактика, корекція, тренінгові заняття.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Соціально-політичні та соціально-економічні події, які відбуваються в Україні сьогодні, висувають до працівників освітніх організацій нові, більш складні вимоги, які впливають на психологічний стан, обумовлюють виникнення емоційного напруження та спонукають розвиток значної кількості професійних стресів. Особливо яскраво вплив стресів проявляється у педагогічній діяльності через перенасиченість її такими стресогенами, як: